

РЕЛІГІЯ

УДК 24

А.В. Кузнецова

Донецький національний технічний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ХРИСТИЯНСЬКОГО ЕКУМЕНІЗМУ

Стаття присвячена актуальним проблемам дослідження екуменічного руху. Феномен екуменізму розглядається як важлива упорядкувальна сучасного християнського світу, міжконфесійного діалогу. Розглядаються основні напрямки релігієзнавчого дослідження екуменізму.

Ключові слова: екуменізм, екуменічний рух, український екуменізм.

Актуальність екуменізму на сьогодні полягає в тому, що населення різних країн світу все більше стало дбати про свою релігійність. З'являється багато нових течій, зокрема християнських. Люди стали більш релігійними, тому проблема об'єднання різних релігійних рухів зараз набуває найбільшої актуальності.

Проблема вивчення християнського екуменізму висвітлюються в працях таких авторів: В. Бондаренко, В. Єленський, С. Здіорук, А. Колодний, В. Лубський, О. Саган, О. Кисельов та ін. Розвиток сучасного католицизму, політику аджорнаменто, соціальну концепцію та інші питання аналізували у своїх дослідженнях І. Богачевська, Н. Кочан, А. Маринович, Юраш, П. Яроцький та ін. Становлення сучасних протестантських церков та деномінацій, їх функціонування та особливості богослов'я в сучасному світі досліджуються Н. Жалюк, В. Любашенко, Ю. Решетніковим, А. Коп'є тощо. Проблему функціонування християнства в суспільстві, зокрема українському, розробляли Л. Волова, Т. Горбаченко, М. Кирилко, В. Козленко, В. Лубський, М. Рибачук, А. Уткін.

Екуменізм аналізувався радянськими вченими Н.С. Гордієнко [1], Н. Барановою, В. Гараджою, Я. Гіорбелідзе, Ю. Крянєвим, П. Курочкіним, В. Острубовою, Б. Раммом, А. Чанишевим, Г. Янченко та ін. Їх дослідження заслуговують на увагу, хоча і вимагають критичного ставлення. Деякі втратили свою актуальність, оскільки велися з позицій наукового атеїзму. Дослідження екуменізму вітчизняними вченими відбувалося переважно в контексті аналізу особливостей конфесійного сприйняття християнської єдності, проблем місіонерства і прозелітизму, особливостей міжконфесійних відносин в Україні. Окремі статті українських дослідників були присвячені богословським діалогам та розвитку екуменічного руху. Слід відзначити досить ґрунтовні дослідження сучасної релігійної ситуації в Україні, а також існуючі наукові праці зарубіжних авторів: К. Райзер «Екуменізм в пошуках нового погляду» [2], К. Тіле «Основні принципи науки про релігію» [3], Ж.-П. Віллем «Європа та релігії» [4].

Метою даної роботи є релігієзнавчий аналіз феномену екуменізму в сучасному християнстві. Для досягнення мети були поставлені такі завдання: показати співвідношення понять «екуменізм» та «екуменічний рух», з'ясувати витоки і причини виникнення екуменізму, розкрити особливості екуменічних відносин та їх форми, проаналізувати екуменічні позиції християнських церков, простежити основні тенденції розвитку екуменічного руху. Об'єктом роботи є міжконфесійні відносини в християнстві.

Екуменізм – рух за об'єднання християнських церков, досягнення єдності у віросповіданні та створення екуменічної (всесвітньої) церкви. Виник в протестантизмі. Свої витоки екуменічний рух бере з Единбурзької Всесвітньої місіонерської конференції

1910 р. У 1948 році був створений керівний орган екуменічного руху - Всесвітня рада церков. Соціальна неоднорідність і відсутність віросповідної єдності позбавляє екуменічний рух можливості виробити єдині соціально-політичні і теологічні програми [1].

Слід зазначити, що витoki поняття «екуменізм» від грецької та латинської означають відповідно – «населена земля» і «вселенський». З цього видно, що в понятті присутня спрямованість на зближення, об'єднання і єдність. У сучасному вигляді екуменізм з'явився в ХХ столітті. Офіційним початком виникнення екуменічного руху вважають 1910 р. [5, с. 14].

Нам насамперед треба визначити суб'єкти екуменічного руху. У деяких літературних джерелах вони не вказані взагалі, а в інших ними є церкви. Але на думку деяких дослідників, суб'єктами є не церкви, а особи – християни. Немає єдиної думки в поглядах на об'єкти єдності. Екуменізм являє собою єдність церков. Питання християнської і церковної єдності, на думку сьомого генерального секретаря Всесвітньої ради церков Кіндрата Райзера, складає серцевину традиційного екуменічного погляду і вважається першим сенсом існування Всесвітньої ради церков [2, с. 84].

Однак екуменічні інституції не вичерпуються лише Всесвітньою радою церков: досить поширеним у світі є національні і регіональні ради церков, які також займаються екуменізмом. Існує більше сотні двосторонніх богословських діалогів, багато з яких взагалі не стосуються діяльності Всесвітньої ради церков. А католицька церква – найбільша християнська церква – не є членом Всесвітньої ради церков, проте активно працює у справі християнської єдності [2, с. 88].

Цікаво те, що в католицькому підручнику з догматичного богослов'я йдеться про «екуменічне богослов'я» і «богослов'я екуменізму. Таким чином, екуменізм – це не тільки рух за зближення і єдність християн, а й напрямок богослов'я, яке розглядає проблему християнської єдності.

Сучасний православний богослов і публіцист Андрій Кураєв у книзі «Виклик екуменізму» подає десять міркувань щодо екуменізму: 1) співробітництво християнських конфесій в євангелізації; 2) діалог між християнами з метою взаємного пізнання і переробки негативних стереотипів; 3) знайомство інослав'я з православ'ям; 4) запозичення православ'ям позитивного досвіду у інших християн; 5) принцип єдності в різноманітті; 6) співробітництво християн в соціальних питаннях; 7) терпимість до інакомислячих; 8) існування благодаті в інших християнських церквах; 9) благодатна рівність християнських церков; 10) усі релігії сотеріологічно рівнозначні. Кураєв бачить розуміння екуменізму таким чином: історично екуменічний рух виник лише як прагнення християн до єдності, тому принципи, на яких будувалися відносини між християнами, були перенесені на відносини між християнами і представниками інших релігій.

Проблема християнської єдності розглядає не тільки онтологічний статус християнських церков, а й становлення міжнаціональної єдності і подання інших церков. Стабілізація екуменічного руху і оформлення його основних постулатів припадає на початок останньої третини ХХ ст. Перед християнами виникло питання про діалог з представниками інших релігій. Це було викликано стрімким зростанням в екуменічному русі церков Африки та Азії, для яких проблема співіснування з іншими релігіями була не тільки теоретичною, але й практичною. На II Ватиканському соборі католицької церкви було піднято питання про інші релігії, вирішення якої знайшло своє відображення в Декларації про відносини церкви до нехристиянських релігій. Оскільки християнство в африканських і азіатських країнах певною мірою представляє західну культуру, то співіснування християнства з іншими релігіями виступає як співіснування різних культурних традицій. А далі відбулася підміна понять – з проблеми співіснування культур відбувся перехід до питання онтологічного статусу різних релігій.

Британський соціолог Браян Вілсон висунув таке припущення, що церкви стають екуменічними тільки тоді, коли вони як соціальні інститути перебувають у кризовому

стані: «об'єднання і блокування відбувається тоді, коли інститути є швидше слабкими, ніж сильними» [6, с. 43], коли спостерігається зменшення кількості пастви та розмиття відмінних особливостей у віровченні різних церков. Проблемами християнської єдності більше стурбовані священники, а не миряни, пояснюється це бажанням духовенства підкріпити свій соціальний статус і повернути вплив на секуляризоване суспільство.

Особливою роллю в розвитку християнства наділяли екуменізм ще на початку ХХ ст. філософи і богослови. Архієпископ Кентерберійський Вільям Темп зазначав, що екуменічний рух є «новим і великим явищем нашої епохи», а російський філософ Микола Бердяєв писав, що успіх руху передбачає нову еру в самому християнстві, нову і глибоку духовність [1, с. 97].

Отже, екуменічний рух ставить питання про діалог з іншими релігіями, але не про істинність або хибність тієї чи іншої релігії або їх рівність у духовному вимірі. У широкому сенсі екуменізм розуміється як офіційний рух і приваблює християн до діалогу з віруючими інших релігій – іудеями, мусульманами, буддистами, індуїстами, зароастрійцями, даосами, конфуціанцями, джайністами, сикхами, синтоїстами, послідовниками племенних релігій і таких релігійних рухів. Отже, екуменізм можна розуміти як рух за діалог і зближення християн і послідовників інших релігій.

Ті дев'ять міркувань екуменізму, що стосуються християнства, вказують на форми відносин між християнами і певні богословські установи з онтології християнських церков.

А. Чернишова виділяє три структурні рівні екуменічного руху: 1) конфесійний, на якому взаємодіють християнські церкви, 2) богословський, на якому взаємодіють різні християнські віровчення, 3) повсякденний, на якому взаємодіють окремі парафії та громади не тільки в релігійній, духовній, але і в соціальній сфері [1, с. 126].

З погляду релігієзнавця, екуменізм є базовим поняттям міжконфесійних, міжцерковних відносин, метою якого є зближення християн. Екуменізм як релігійний феномен є логічним наслідком релігійних і суспільних процесів ХІХ – ХХ ст. На виникнення екуменізму вплинули такі тенденції: 1) поява національних позаконфесійних і міжконфесійних організацій та асоціацій в місіонерській сфері; 2) виникнення міжнародних позаденомінаційних і конфесійних організацій. Ці тенденції до об'єднання зумовлені внутрішніми і зовнішніми чинниками. Під внутрішніми розуміємо закономірності розвитку релігії. Екуменізм, з цієї точки зору, можна розглядати як кінцеву спробу злиття різних віросповідань, що є необхідною умовою розвитку будь-якої релігії, або як духовний рух, який буде розвивати лише певний елемент віровчення християнства [7, с. 159].

Під зовнішніми чинниками розуміємо соціально-культурні умови. Серед них розвиток технологій, які, з одного боку, зламали соціальну та культурну ізоляцію, а з іншого – вплив на зростання соціальної однорідності і культурне об'єднання всередині суспільства, а також секуляризація, яка призвела до кризи релігійних організацій і появи релігійного плюралізму.

Відмітною ознакою екуменічних відносин є спрямованість на зближення християн. Однак окремо взята подія взаємин представників двох церков може взагалі не мати відношення до проблеми християнської єдності. Наприклад, взаємні привітання Константинопольських патріархів з отцями римськими на Різдво та Великдень самі по собі представляються актами звичайної ввічливості, але в контексті інших документів зі збірки Томоса Агапіса стають важливим елементом екуменічних відносин двох церков. Також місіонерське співробітництво залишається важливою складовою екуменічних відносин. Взагалі погляд західних соціологів суттєво не відрізняється від позиції радянських дослідників. Зростання секуляризації, криза церков, розвиток технологій – такий основний перелік факторів, що сприяли появі екуменізму.

Різнобічне вивчення екуменізму дозволяє нам краще зрозуміти сучасне християнство і спрогнозувати подальші шляхи його розвитку і на основі його осмислити міжрелігійний діалог, від якого багато в чому залежить конфесійне майбутнє світової спільноти.

Таким чином, екуменізм не є однорідним феноменом, адже він має тенденцію до зміни в процесі свого розвитку і має регіональні особливості. Екуменізм не тільки веде до еволюції відносин між церквами – від самостійного співіснування, конкурентної боротьби на ринку духовних послуг до взаємного визнання, співпричетності і об'єднання, а й сам еволюціонує у взаємодії з секулярним світом і християнськими церквами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордієнко Н.С. Сучасний екуменізм. Рух по єдність християнських церков / Гордієнко Н.С. – М. : Наука, 1972. – 200 с.
2. Райзер К. Екуменізм в пошуках нового погляду / К. Райзер // Екуменічний рух : антологія ключових текстів / [уклад. М. Кіннемон, Б. Коуп]. – М. : ББІ, 2002. – С. 81-89.
3. Релігієзнавчий словник / [за ред. А. Колодного, Б. Лобовика]. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
4. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки ХІХ в. / Віллем Ж.-П. – К. : Дух і літера, 2006. – 331 с.
5. Кочан Н. Екуменізм: до характеристики явища і поняття / Н. Кочан // Знаки часу: до проблеми порозуміння між церквами / [уклад. М. Антонюк, М. Маринович]. – М. : Сфера, 1999. – С. 13-18.
6. Кураєв А. Виклик екуменізму / Кураєв А. – [Вид. друге, випр. і доп.]. – М. : Видавнича Рада РПЦ, 2003. – 384 с.
7. Тіле К. Основні принципи науки про релігію / К. Тіле // Класика світового релігієзнавства : [антологія]. – М. : Каннон+, 1996. – Т. 1. – С. 144-196.
8. Мартинюк Є. Екуменізм, конвергенція, єдність / Є. Мартинюк // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні / Є. Мартинюк. – М. : Гносис, 2001. – С. 26-36.
9. Екуменічний рух : антологія ключових текстів / [уклад. М. Кіннемон, Б. Коуп]. – М. : ББІ, 2002. – 615 с.
10. Етерович М. Екуменічний діалог – ідеал і реальність / М. Етерович // Людина і світ. – 2002. – № 11-12. – С. 2-9.

А.В. Кузнецова

Теоретические основы изучения феномена христианского экуменизма

Статья посвящена актуальным проблемам исследования экуменического движения. Феномен экуменизма рассматривается как важная составляющая современного христианского мира, межконфессионального диалога. Рассматриваются основные направления религиозоведческого исследования экуменизма.

Ключевые понятия: экуменизм, экуменическое движение, украинский экуменизм.

A.V. Kuznetsova

Theoretical Basis of Studying the Phenomenon Christian Ecumenicism

The theoretical foundations for the study of the phenomenon of christian ecumenism. The article is devoted to current problems in the study of the ecumenical movement. The phenomenon of ecumenism is seen as an important form a contemporary Christian world, inter-religious dialogue. The basic directions of Religious Research ecumenism.

Keywords: ecumenism, ecumenical movement, Ukrainian ecumenism, Catholicism, Orthodoxy.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2013.